

Perspective de cercetare vizând dezvoltarea limbajului vizual în contextul valorilor estetice

Mariana HADJI-BANDALAC

Lector universitar, UTM, Chișinău, R. Moldova

Abstract: This research is justified by the need to establish the theoretical-methodological foundations of the valorization of the visual language through education of the aesthetic values. The importance of the research theme arises from the intention to use visual language, depending on the national and international context, to perceive the significance of the visual code, which has an aesthetic impact on the receiver-observer. The perspective is objectified by the redefinition and extension of the significance on the university pedagogical dimension of the concepts of visual language and the education of the aesthetic values for students; the theoretical and methodological foundation regarding the development of visual language in the context of the education of aesthetic values; the provision of a theoretical-applicative instrument for the valorization and development of the visual language in the context of the education of the aesthetic values for the architect students. The purpose of the research consists in designing a *Pedagogical model for the development of the visual language in the context of the education of the aesthetic values* and the implementation of the *Training Program for the valorization of the visual language for the architect students*. In this way, we consider that the development of visual language for the architect students, remains a specific working tool, which allows the expression of the level of aesthetic culture. In our vision, by connecting to the new cognitive universe, to the universal modes of creative learning, the architect students develop their ability to think and express themselves artistically through lines, signs, symbols, shapes and colors, exploring the dimension of visual language and accumulating a vast professional aesthetic culture.

Keywords: *doctoral research, university education, visual language, the development of visual language, aesthetic values, student architect.*

Studierea și dezvoltarea limbajului vizual capătă o amploare tot mai evident în sistemul educațional actual datorită noilor tehnologii moderne, noilor abordări inovatoare caracteristice epocii noastre. În aria problematicii complexe a educației tinerei generații, în deosebi a studenților arhitecți, eficiența, în procesul de dezvoltare a limbajului vizual prin prisma educației culturale, ocupă locul central, deoarece aici se reflectă calitatea, profesionalismul, viziunile artei moderne educaționale. Vom reuși să asigurăm studenților arhitecți formarea culturii estetice, dacă vom conceptualiza procesul educațional în baza unui instrument teoretic-aplicativ de valorificare și dezvoltare a limbajului vizual al studenților, pe temeuri științifice, în contextul formării lor profesionale inițiale, determinat totodată de cerințele integrării socioprofesionale. Reieșind din cele menționate, precizăm că procesul instructiv-educativ din cadrul departamentului *Arhitectură* al UTM, necesită implementarea unui program optim orientat spre formarea limbajului vizual, realizat printr-un complex de metode științifice și procedee efective, creând astfel premisele unor succese profesionale preconizate. În prezent, tendința generală spre o educație universitară calitativă este răspândită și susținută în toate țările.

Analiza determinată de fundamentele teoretice, metodologice și praxiologice ale educației și dezvoltării limbajului vizual în contextul valorilor estetice, la studenții arhitecți din cadrul instituțiilor superioare cu profil, va influența enorm nivelul de formare.

În viziunea lui M. Diaconu [4, p. 31], „cercetarea științifică reprezintă o activitate umană de obținere a unor informații privind modul în care pot fi soluționate problemele teoretice sau practice specifice unui domeniu, prin metodele cele mai demne de încredere de care dispunem”. Pentru a vizualiza

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non-Commercial 4.0. International License

această sinteză, pornim de la dezvoltarea teoriei generale a educației, cu accent pe definirea unor concepte-cheie ale cercetării: *limbaj, limbaj vizual, valori estetice, studenți arhitecți*. Potrivit autorului C. Cuceș [3, p. 232] *educația înseamnă actualizare și performare a ceea ce are mai bun un individ. O educație autentică presupune anticipare, angajare, responsabilizare, predictibilitate, corelarea nevoilor personale cu cele comunitare* [Ibidem, p. 15].

Valorificând arhiva tezelor susținute din diverse domenii: geografie, filologie, filosofie, pedagogie, psihologie, medicină, culturologie, tehnică etc., anii: 2000-2019, în Republica Moldova, România, Rusia observăm că problema dezvoltării limbajului și cercetării specificului său este abordată într-un șir de lucrări științifice, *vezi tabelul 1, 2, 3*.

Tabelul 1
Prezentarea tezelor susținute în Republica Moldova

Nr.	Autorul	Titlul lucrării	Specialitatea	Anul
1.	Suruceanu Maria	„Valoarea formativă a limbajului pedagogic acțional”	Pedagogie generală	2006
2.	Usaci Doina	„Dezvoltarea limbajului individual al studenților alolingvi în baza situației de discurs”	Pedagogie generală	2006
3.	Botnarcu Ludmila	„Formarea limbajului profesional la studenții colegiului de medicină”	Pedagogie generală	2008
4.	Tarlapan Livia	„Corelarea activităților de învățare pentru dezvoltarea imaginației creatoare și a limbajului la elevii claselor primare.”	Pedagogie generală	2012
5.	Ponomari Dorina	„Dezvoltarea comunicării la copiii preșcolari cu tulburări de limbaj”	Psihologie specială	2019
6.	Chitoroga Lucia	„Dificultăți de învățare a limbajului scris la elevii din ciclul primar: diagnostic și intervenție psihologică”	Psihologia dezvoltării și psihologia educațională	2019
7.	Manole Ionuț-Constantin	„Repere epistemologice în analiza limbajului pedagogic din perspectiva informaticii”	Pedagogie generală	2019

Tabelul 2
Prezentarea tezelor susținute în România

Nr.	Autorul	Titlul lucrării	Anul
1.	Murgu Horea	„Modernitatea limbajului cinematografic: comunicare și receptare”	1998
2.	Cârlig Iuliana	„Limbaj scenic și interferențele sale în modernitatea teatrului contemporan”	2003

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non-Commercial 4.0. International License

3.	Moraru Septimiu-Barbu-Iulian	„Limbaajul imaginii cinematografice”	2004
4.	Alexandru Dan	„Limbaajul-imagine. Imaginea, mijloc principal de expresie în arta cinematografică”	2004
5.	Colceag Roxana-Ruxanda	„Limbaaj corporal – limbaaj teatral”	2006
6.	Tănase Dumitru	„Contribuții majore la limbaajul cinematografic în filmul mut”	2006
7.	Oprișan Anca	„Limbaaj specific și receptare în teatrul de animație”	2007

Tabelul 3
Prezentarea tezelor susținute în Rusia

Nr.	Autorul	Titlul lucrării	Anul
1.	Киселева Вера	„Методические основы профессиональной подготовки архитектора средствами изобразительного искусства”	2002
2.	Лиманская Людмила	„Эстетика зрения и теория языка изобразительных искусств: опыт культурно-исторического анализа”	2005
3.	Кривцова Людмила	„Язык изобразительного искусства: семиотический, антропологический и эпистемологический аспекты”	2005
4.	Платонова, Нина	„Когнитивное обоснование цветообозначений в разнотипных языках”	2007
5.	Турьгина Евгения	„Формирование колористической культуры в процессе изучения специальных художественных дисциплин: на примере подготовки инженера-архитектора”	2010
6.	Буров Андрей	„Художественный феномен повторения в визуальных искусствах”	2014
7.	Кононова Екатерина	„Развитие визуальной культуры обучающихся на основе интеграции искусств: на примере литературы и изобразительного искусства”	2017

Cercetările efectuate denotă că în ultimii 19-20 de ani în Republica Moldova și România dezvoltarea limbajului a fost cercetată și abordată în mai multe domenii, mai puțin în domeniul artei vizuale (arhitecturii), *vezi tabelul 1, 2*. Din datele expuse, totodată, constatăm o bază fundamentală evidentă în valorificarea limbajului vizual în Rusia, *vezi tabelul 3*.

Trăim într-o societate dominată de imagini, într-un mediu constituit din linii, forme, pete și culoare, dar cu greu percepem funcția și mesajul acestui limbaj vizual. Comunicarea prin intermediul artei constă într-o succesiune de mijloace plastice, artistice, metode, tehnici, cu ajutorul cărora expunem idei, obiecte, forme, personaje, tendințe, mesaje de la o epocă la alta. Actualmente, problema dezvoltării limbajului vizual la studenții arhitecți (UTM) devine tot mai actuală. Considerăm respectivele investigații oportune în studierea unor idei, tehnici și metode cu noi abordări la nivelul procesului educațional, pentru a asigura dezvoltarea limbajului vizual în formarea profesională a studenților arhitecți.

Nume remarcabile au rămas în istoria filozofiei, psihologiei, pedagogiei, epistemologiei, artei etc. care au contribuit la dezvoltarea și formarea limbajului, universalitatea sa, elucidând caracteristicile lui principale în raport cu semnificațiile și varietatea mesajelor transmise, totodată explorând bazele

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non-Commercial 4.0. International License

perceptive ale artei vizuale. Unii autori precum L. Bloomfield, lingvist american (Chicago 1887 – New Haven 1949) remarcat cu lucrarea sa celebră *Limbaajul* (1933) [5, p. 115], a influențat și dezvoltat un timp îndelungat lingvistica americană. În istoria psihologiei, o abordare a raportului învățare-dezvoltare este regăsită în lucrarea *Gândire și limbaj*, scrisă de renumitul psiholog rus L. Vîgotski în 1934 și tradusă în a doua jumătate a secolului al XX-lea [1, p. 87]. O altă lucrare renumită – *Limbaajul și gândirea copilului* – scrisă de J. Piaget, autor cunoscut pentru contribuțiile sale în domeniul epistemologiei și al psihologiei dezvoltării. În artele vizuale, unul dintre cei mai importanți teoreticieni, interesat de principiile gestaltiste și legile fundamentale ale percepției vizuale, a fost Rudolf Arnheim, care publică lucrările: *Arta și percepția vizuală*, *Forța centrului vizual*. În prezent, contribuții valoroase privind fundamentele și studiul perceptiv al limbajului vizual întâlnim la autoarea Maria Acaso, în publicațiile sale celebre precum: *Didactica de la artes y la cultura visual*, *El lenguaje visual*, *Art Thinking*, *La educacion artistica no son manualidades*. Aceste lucrări sunt de bază, deși nu toate au aceeași răspândire și apreciere, cauza fiind lipsa de traducere. În literatura de specialitate românească, analize similare ale marilor cercetători, psihologi, esteticieni, filozofi, pedagogi cu referințe la limbaj sunt: C. Cucuș, M. Golu, T. Vianu, S. Cristea, S. Marcus, D. Mihăilescu, Șușală, I. Daghi, M. C. Călin, T. Slama-Cazacu, Vl. Pâslaru, C. Ailincăi (*Introducere în gramatica limbajului vizual*); I. Popescu-Brădiceni (*Analiza limbajului vizual*) și mulți alții, la care am avut acces și a căror contribuție nu poate fi ignorată, accentuează preocupările pentru dezvoltarea limbajului artistic.

Analizele conceptuale ne fac să distingem mai multe tipuri de limbaj precum: limbajul matematic, pedagogic, tehnic, informatic, fizic, politic, economic, sintetic, muzical, vizual, artistic etc., limbaje formale, limbaj de programare, limbaj cinematografic, metalimbaj și multe altele. Termenul dat, în diferite domenii ale activității umane, capătă o nouă versiune de comunicare, o formă individuală sau colectivă de transmitere a unei informații, a unui mesaj prin semne. Astfel, în funcție de natura mijloacelor de vehiculare a datelor privind lumea obiectivă și subiectivă, precum și a sistemului de codificare, identificăm două categorii de limbaje: *ab initio*, sonore și vizuale. Din prima categorie face parte comunicarea prin vorbire, zgomote și sunete, iar din a doua – comunicarea prin pictură, grafică, sculptură și prin expresii mimico-gestuale [7, p. 13].

Diferite cercetări și controverse în abordarea conceptului *limbaj vizual* observăm în literatura de specialitate, atât în sfera esteticului, cât și în afara lui. În viziunea autorului D. Mihăilescu [Ibidem, p. 18], atât gestul, cât și desenul (limbajul grafic) fac parte din aceeași familie de limbaje, obținând forme distinctive cu ajutorul liniilor vizibile sau invizibile, „expresii plastice din care, cu ajutorul culorii, se va naște limbajul pictural”. Tot aici autorul adaugă că „limbajul artistic reprezintă o instituție socială care se manifestă psihologic, presupunând un schimb de informații prin intermediul unor simboluri”. Sub aspectul lui social este o parte a culturii, iar sub latura sa subiectivă, o parte a psihologiei [Ibidem, p. 42-43].

Complexitatea limbajului artistic prezentată de către Șușală I. și Bărbulescu O., apare:

- 1) sintactic – sistem de mijloace de expresie și de procedee tehnice care fac obiectul educației artistice plastice, sau, în plan general, al alfabetizării vizualo-tactice;
- 2) semiotic și semantic – repertoriul de forme-semne nelimitate, fixe sau imuabile, ale căror semnificații devin infinite prin preluare sau prelucrare [9, p. 167].

C. Cucuș consideră limbajul artistic drept „limbaj dublu articulat”. La prim nivel articulat comunicarea artistică apare prin intermediul unui *sistem semiotic* ce servește ca material-suport, cunoscut ca cel mai dezvoltat, relativ independent față de celelalte sisteme de comunicare. Totodată, remarcă că acesta poate fi limbajul verbal în cazul literaturii, limbajul formelor și al culorilor pentru limbajul pictural, limbajul sunetelor pentru muzică, limbajul cinematografic pentru film etc., numite și limbaje prime. În opinia autorului, limbajul artistic folosește funcțiile de expresivitate ale acestor limbaje prime, dar nu se bazează numai pe ele, ci prin cea de-a doua articulare evidențiază și noi funcții expresive. În realitate nu orice expresivitate a limbajului prim se transmite la nivelul articulării artistice. În cazul dat dinamica acestei funcții trebuie racordată la contextul semiotic care o produce [2, p. 50-51]. Concluzionăm că *limbaj artistic* mai este numit și *limbajul vizual*, derivat al *artei vizuale*, iar *limbajul plastic* sau *pictural*

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non-Commercial 4.0. International License

face parte din categoria limbajelor prime a *limbajului artistic* alături de limbajul literar, grafic, sculptural etc.

Semiotica, ca știință a semnelor (din l. gr. *Semio* – semn, *otica* – știință), reprezintă un fundament pentru cercetătorii comunicării. Unii cercetători au contribuit la dezvoltarea acestei discipline începând cu Ch. S. Peirce (1978), Ogden și Richards (1923), Frege, Veron (1985), C. Brandi (1985); pentru Umberto Eco (1982) „întreaga cultură poate fi înțeleasă mai bine dacă este abordată din punct de vedere semiotic” [Apud 2, p. 58-60]; După J. Piaget, „funcția semiotică apare la vârsta de 2-3 ani, referindu-se la posibilitățile copilului de a sugera obiecte și evenimente care nu pot fi percepute (marchează începutul reprezentării)”. [Apud 7, p. 35]. Charles Morris (1901-1979), care a considerat semiotica ca fiind o disciplină formală, publicând în 1971 lucrările sale despre teoria generală a semnelor; Umberro Ecoquiza – cel mai vestit semiolog al timpurilor noastre, care a scris *Tratatul de Semiotică Generală în 1975*, o lucrare cheie pentru acest domeniu de studii, definind *semiotica* drept un *studiu* al oricărui lucru care poate reprezenta altul [Apud 10, p. 23]. Acești autori împărtășesc ideea unui sistem de comunicare al cărui element important este faptul ca destinatarul să înțeleagă că mesajul este utilizarea unui cod comun. Comunicarea vizuală între oameni este un proces realizat mai des prin intermediul imaginilor, semnelor, simbolurilor, prin intermediul căruia se transmit idei, informații, mesaje etc.

În viziunea autoarei Mariei Acaso, științele comunicării și semiotica studiază trei sisteme diferite de transmitere a mesajelor: comunicarea verbală, scrisă și vizuală. Din suma comunicării vizuale și a semioticii se naște o ramură a științei axată pe problemele comunicării prin intermediul limbajului vizual, numită *semiologia imaginii* sau *semiotica vizuală*, totodată, definită ca „arie a cunoașterii”, unde se studiază semnificația mesajelor codificate prin limbaj vizual [10, p. 24]. Ea presupune cunoașterea mijloacelor comunicării în artele vizuale, perceperea dinamicii evoluției limbajului plastic și utilizarea sa.

În sprijinul aceleiași idei, D. Mihăilescu afirmă că semiotica studiază *particularitățile semnificației estetice, ale specificității sintactice și funcționale a limbajelor, complexitatea mesajului, polisemia lui, procesul de codificare și decodificare a semnelor etc.* [7, p. 36].

În acest context, este importantă afirmația Mariei Acaso [10, p. 25] precum că *limbajul vizual este codul specific al comunicării vizuale; reprezintă sistemul cu ajutorul căruia putem enunța mesaje și primi informație prin intermediul simțului vizual.*

Autorul I. Popescu-Brădiceni, în lucrarea sa *Analiza limbajului vizual*, definește limbajul drept *o activitate socială pragmatică* care presupune *propriile sale reguli și gramatica sa specifică*, în cazul nostru o gramatică a formelor vizuale [8, p. 6].

Această problemă a contemporaneității implică, în prealabil, o analiză a conținuturilor comunicării vizuale și perceperea funcției limbajului vizual care, totodată, va contura noua viziune a studentului arhitect. Ne axăm pe cercetarea domeniului de referință, contribuind la formarea competenței de limbaj vizual ca o competență profesională specifică viitorului arhitect. Informațiile codificate ale limbajului vizual al arhitecturii actuale sunt adesea inhibitate și necunoscute nu numai pentru studentul arhitect, dar și pentru întreaga societate. Drept exemplu, să analizăm semnificația unui corp geometric - cubul, care stă la baza arhitecturii din cele mai vechi timpuri. Cercetând dicționarul de simboluri, cubul reprezintă un simbol al rezistenței și al durabilității; îi este atribuit elementul *pământ*. De cele mai multe ori s-a acordat o mică atenție faptului că orașul ideal al „Ierusalimului ceresc” este descris în *Apocalipsa Sfântului Ioan* (21: 16-17) ca având formă de cub: „Și cetatea este în patru colțuri și lungimea ei este tot atâta cât și lățimea”; Sub formă de cub este și templul Kaaba din cetatea sfântă Mecca, în care trebuie să intre fiecare musulman credincios [6, p. 123]. Fiecare formă are un simbol, un mesaj, fie că este desenată, sculptată sau ridicată arhitectural. Studiile arată că combinarea cu succes a formelor, culorilor și a simbolurilor transmit emoții, putere, vitalitate, feminitate, siguranță, stil în variate contexte, ceea ce duce la conturarea limbajului vizual. Odată cu evoluția tehnologiei, limbajul vizual va evolua împreună cu ea, având o importanță majoră în activitatea profesională a arhitectului, cât și în viața fiecăruia dintre noi. Limbajul vizual contribuie la formarea ideilor noastre despre lume, deoarece prin aceasta absorbim și creăm informație, un tip de informație specială, căpătată datorită simțului vizual.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non-Commercial 4.0. International License

Potrivit lui C. Cucuș [2, p. 31], *educația pentru frumos poate trezi la viață posibilități și aptitudini ascunse* ale studenților. Formarea estetică oferă studentului o experiență incomparabilă, trecând prin arta clasică, purtătoare de semne și simboluri din epocile trecutului și experimentele artistice inedite cu caracter contemporan. Tot aici autorul adaugă *valoarea centrală pe care o cultivă arta, sub aspectul producerii și contemplării acesteia, este libertatea, adică capacitatea de detașare de imediatul sensibil pentru a descoperi esențe și idei înalte* [Ibidem, p. 14]. Formarea pentru aprecierea și descoperirea valorilor (frumos, bine, adevăr, comic, urât ...) vine în acord cu noile competențe urmărite de un învățământ modern: utilizarea eficientă și corectă a codurilor, identificarea convențiilor și a limbajelor artei vizuale, inventarierea și studierea sistematică a teoriilor fundamentale pentru dezvoltarea limbajului vizual, exersarea și asimilarea limbajului în condiții de atelier, sensibilizarea cultivată și perceperea artei prin intermediul expozițiilor vizionate și organizate cu subiecte tematice etc.

În concluzie, studiul teoretic ne permite să formulăm următoarele concluzii: În baza analizei definițiilor concluzionăm că limbajul vizual dă coeziune metodologiilor de proveniență disciplinară diversă, precum și contribuțiile semiotice, teoriile comunicării sau metodologiile istoriei artei vizuale. Având în vedere aceste afirmații ale unor esteticieni, subliniem că scopul educației în spiritul valorilor estetice este de a spori creativitatea, conștientizând și funcția limbajului vizual în raport cu unele modalități de exprimare fixate pe semne adecvate, purtătoare de informații. Iar implementarea programului formativ va contribui la dezvoltarea și calitatea limbajului vizual la studenții arhitecți atât în procesul universitar, cât și în societate. Limbajul specific artei este „indirect, imprecis, plurivoc, ambiguu, relativ opac, cifrat, original ca expresie”, care stimulează reflexivitatea, capacitatea de asociere, imaginația și contemplarea [7, p. 26]. Ca rezultat al acestor expuneri, devine ușor de perceput că limbajul vizual are o dimensiune cotidiană, care ne înconjoară și prin care intrăm în contact cu frumosul pe parcursul întregii vieți.

Referințe

1. E. Cocoradă, Introducere în teoriile învățării, Iași: Editura Polirom, 2010.
2. C. Cucuș, Educația estetică. Iași: Editura Polirom, 2014.
3. C. Cucuș, Educația: reîntemeieri, dinamici, prefigurări. Iași: Editura Polirom, 2017.
4. M. Diaconu, I. Jinga, Pedagogie. București: Ed. ASE, 2004.
5. „Dicționar de istoria și filosofia științelor”, vol. coord. de Dominique Lecourt; trad. de L. Zoicaș, A. Ardeleanu, C. Capverde,.... Iași: Polirom, 2005.
6. H. Biedermann. Dicționar de simboluri. Vol. I, București: Ed. Saeculum I.O., 2002.
7. D. Mihăilescu, Limbajul culorilor și al formelor. București: Editura științifică și enciclopedică, 1980.
8. I. Popescu-Brădiceni, Analiza limbajului vizual. Târgu-Jiu: Editura Academica Brâncuși, 2012.
9. I. N. Șușală, O. Bărbulescu, Dicționar de artă. Termeni de atelier. București: Ed. Sigma, 1993.
10. M. Acaso, El lenguaje visual. Barcelona, Buenos Aires, Mexico: PAIDOS, 2009.
11. „Arhiva tezelor”, 2000-2019. www.cnaa.md
12. „Библиотека диссертаций”, 2000-2019. www.disercat.com